

ELS CATALANISMES DEL CASTELLÀ

UNA de les característiques de les llengües en contacte és la interacció que s'escau entre elles. Quan aquestes dues llengües es troben perfectament consolidades i alhora es situen en un pla d'igualtat, la relació sempre hi és recíproca. El problema, però, sorgeix quan una d'aquestes llengües domina sobre l'altra. Aleshores s'esdevé allò que els lingüístics anomenen «situació de llengües en conflicte», en què una llengua A, que gaudeix del prestigi dels parlants, enceta un camí de substitució respecte d'una llengua B, menyspreada i cada volta més reduïda. És allò que en diem el comportament disglòssic. Els valencians —i els catalans en general— ens trobem en aquesta situació.

El català, per les raons adés al·ludides, ha patit un procés de descomposició —especialment greu a les terres valencianes— que li ha fet perdre moltes de les construccions que li són pròpies. El mateix podem dir quant a la semàntica. Els manlleus castellans, o castellanismes, són un dels problemes més importants amb què ensopega un mestre que ha d'ensenyar llengua a catalano-parlants. Un professor de **lengua espanyola** procurarà que els seus alumnes eliminin els possibles vulgarismes de la seua parla. Un professor de català, però, a més d'haver de fer això mateix, haurà d'enfrontar-se, si vol que els seus deixebles netegen la llengua de bar-

barismes, amb el típic «això que diu no és valencià, perquè això altre s'ha dit tota la vida». I és que els castellanismes són de vegades ben difícils d'esmenar atés l'arrelament que han assolit en la parla (què si no s'esdevé amb **algo, apurat, caradura, carret, desaigüe, fresa, melena, lavandería, permanéixer, peató, tatar...**).

No sempre, però, ha estat així. Hi va haver una època en què el castellà i el català eren realment dues llengües normals en contacte. Fou llavors que van entrar gran quantitat de mots catalans a l'idioma de Castella. Especial importància té, quant a aquest fet, el segle XV, segle en el qual, passats ja els anys d'enfrontaments bèl·lics entre totes dues nacions, les relacions castellano-catalanes s'estabilitzaren. Tradicionalment s'ha dit que la gran aportació catalana a la **lengua de Cervantes** va ser en allò que fa als temes nàutics, deguts a les relacions que la Corona aragonesa mantenia amb el món bizantí. Això és ben cert. Però, no cal oblidar tota una sèrie de mots, tan extensa que necessitariem molts articles per a anotar-los tots, que ara com ara són consubstancials de l'idioma castellà, alguns dels quals, fins i tot, considerats per tothom com ben **castizos**. Us oferim per acabar un llistat d'aquells que més sobten en descobrir-los, i també d'aquells més evidents (1).

Segles XII-XIV: **bajel, bala*** (fardell), **broca, buril, confitura, cordel, doncel, nao, novel, orgullo, papel, peaje, pincel, quijote** (cuixot), **trébol, viaje, vinagre**.

Segle XV: **anís, armatoste, avanzar, betún, bote, calamar*** (1), **congoja, cónsul, correo, cortapisa, cri-**

sol, cuartel, dátil, farol, forastero, gafa, imprenta (empremta), **lonja, alojar, lustre, máscara, patio, prensa, reloj, riel, ristre, semblante** (m.), **semblanza, retablo, talla, turrón**.

Segle XVI: **bergante, buque, clavel, delantal, faena, fogón, mirador, muelle** (dic), **remolcar, tanda, tira, volateria**.

Segle XVII: **anguila, bandolero, carruaje, chuleta, pujar, fornido, grúa, vanguardia, retaguardia, follaje, mercería, porrón, ramillete, sitial, vaivén**.

Segle XVIII: **cacerola** (2), **fango, grava, palmera, retal**.

Segle XIX: **allioli, bombona, churro, ginebra, gazapo** (3), **giba, filatura, miñón, potingue, porche, trabuco, de reajo, volantín, volquete**.

Segle XX: **capicúa, excursionista, repujar, vinagreta**.

Ferran Fabregat i Cosme
Antoni López i Quiles

NOTES:

(1) No hi hem comptat, per fer-ne la relació, tots els termes nàutics ni aquells que són considerats dubtosos pels especialistes. Si en ressenyem, però, els que, si bé no d'origen català, han passat a través d'aquesta llengua al castellà: aquests mots són els marcats amb un asterisc. La informació sobre aquests catalanismes castellans ha estat presa de Corominas, J.: *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*, Madrid 1980.

(2) En realitat està pres del francès *casserole*, el qual prové d'un préstec català del s. XVI, «casserola», diminutiu de «càssera», atuell per a traure aigua. Corominas, J.: *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*.

(3) Aquesta paraula prové en realitat d'una anterior, *caçafatón* (*gazafatón, gazapatón*), que havia entrat per conducte del català «gasafató», alteració del grec *ká-kémphaton*, al segle XV. Corominas, J.: *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*.

Autor/a: Fabregat i Cosme, Ferran / López i Quiles, Antoni

Títol: “Els catalanismes del castellà”

Publicat a: revista *Saó* núm. 91 (1986), p. 28

Autor/a del comentari: Pau Miquel Garcia Pons

1. Identifica el text a partir dels següents paràmetres. Raona les teues respostes i exemplifica-les.
Tipologia textual
Àmbit d'ús (explicitar el nom de la publicació)
Gènere
2. Explica la relació que hi ha entre el títol de la secció i el de l'article. Penses que és adient l'apartat en el qual s'ha publicat el text? Raona la teua resposta.
3. Identifica l'estructura del text (amb la nomenclatura adequada per a la tipologia textual a la qual pertany). Indica els diferents elements i paràgrafs que formen part de l'estructura externa.
4. Explica l'estructura interna del text. De què es parla en cadascuna de les parts? Pots comentar-ho per paràgrafs atenent a la nomenclatura pròpia de la tipologia textual a la qual pertany.
5. Escriu un resum del text (6 línies). Després, redacta un sintagma nominal que funcione com a títol (evidentment, temàtic) del teu resum.
6. Defineix, a partir del context, les següents expressions : *llengües en contacte* (l. 2), *llengua A* (l. 13), *llengua B* (l. 16), *comportament diglòssic* (l. 19) i *manlleus castellans* (l. 29).
7. Quina funció fan les cometes al text (l. 11-12; l. 41- 43)? Quina relació hi ha entre els termes escrits en negreta (l. 34, 64-65 i 76)? Per què han sigut marcats tipogràficament? Raona les teues respostes a partir del que saps sobre el recurs de modalització textual.
8. Busca informació sobre els autors i l'any de publicació de l'article. Prepara un breu text expositiu – argumentatiu (oral i escrit) a partir de la consideració del tema de l'article com a actual (o no).
9. Torna a llegir el contingut de les línies 57-62. Quina relació existeix entre el context històric al qual es fa referència i la diglòssia actual que pateix el català?
10. Busca informació sobre El Carxe (Múrcia) i La Canal de Navarrés (València). Quines particularitats lingüístiques presenten aquestos territoris? Quins poden ser els motius?

Propostes d'altres activitats per realitzar a l'aula (debats, treball cooperatiu, etc.)

11. Per grups (4-5 persones), busqueu altres comunitats lingüístiques on hi haja situacions de llengües en contacte. Especifiqueu-ne el lloc, les llengües, la relació que hi ha entre elles... I elaboreu una breu exposició oral per a la resta dels grups.
12. Si tenim present el context actual, pel que fa a la globalització de la informació, creus que hi ha en marxa un procés diglòssic on el castellà esdevinga la llengua B? Pots buscar informació a partir de la teua experiència en plataformes socials (*tic-tok*, *instagram*, *Twitch*, *trends* de tot tipus...). Organitzeu la classe amb dos grups de debat i la figura del moderador corresponent. Uns defendran que el castellà està sent substituït pel altres llengües i els altres, el contrari.